

BÁRTH JÁNOS
VARSÁG, A SZÉKELY TANYAKÖZSÉG
(Tartalom)

1. A TELEPÜLÉSNEPRAJZI KÉP NÉHÁNY VONÁSA	5
2. VARSÁG ANYAKÖZSÉGE: OROSZHEGY	12
Falu a Havasalján vagy Hegyalján	12
Oroszhegy történetének Varságot érintő néhány kérdésköre	17
<i>A témák kijelölése</i>	17
<i>Tartód vára</i>	18
<i>Diafalva</i>	26
<i>Urusos kút, határbeli kápolna és a Szent László hagyomány</i>	31
<i>Népesség, nyelv, kontinuitás</i>	36
<i>Vallás</i>	40
<i>A Tifánok sorsa</i>	48
<i>Az oroszhegyi faluközösség önszervező és rendfenntartó szerepének néhány eleme</i>	52
3. A HAVASHASZNÁLAT MÚLTJA A NAGYKÜKÜLLŐ FORRÁSVIDÉKÉN	
A havasok birtoklásának rendje	63
<i>A XX. század eleji kép</i>	63
<i>Havasbirtoklás a Székelyföldön</i>	65
<i>Az Ország havasa fogalmáról</i>	67
<i>Oroszhegy határa és az oroszhegyi határperek</i>	72
<i>Helynevek a határperekben</i>	77
A havasok használata és a havasi szállások a XVI-XVII. században	81
<i>A szállás fogalma</i>	81
<i>Az irtás</i>	86
<i>Szénátároló-állattartó-földművelő havasi szállások</i>	88
<i>Alföldi párhuzamok. A szállástartó gyakorlat egyetemessége</i>	92
A havasok használata és a havasi szállások a XVIII-XIX. században	93
<i>Források és tanulságok</i>	93
<i>Összekötő láncszemek a XVIII. századból</i>	95
<i>Oroszhegyi havashasználat és szállástartás Varság területén</i>	96
<i>Kitekintés</i>	102
4. AZ OROSZHEGYI HAVASOK NÉPÉNEK ÖNSZERVEZŐDÉSE, TÁRSADALMASULÁSA – VARSÁG KÖZSÉG KIALAKULÁSA	107
A havasi népesség	107
Kulturális önállósodás – havasi iskolák	118
Egyházi önállósodás	122
<i>Harang, harangláb</i>	122
<i>Temetők</i>	124
<i>Plébánia, pap, templom, egyházszervezet</i>	126
Közigazgatási, községi önállósodás	138
<i>A Varság hegynév és a Varság-fogalom metamorfózisa</i>	138
<i>A közigazgatási önállósodás folyamata</i>	139

<i>A községi önállóság látható és láthatatlan jelei</i>	142
5. VARSÁG, MINT HEGYI SZÓRVÁNYTELEPÜLÉS	145
A tanyák számának alakulása	145
A tanyák szaporodásának tényezői	154
A tanyahálózat néhány sajátossága	155
Sűrűsödési folyamatok	158
<i>Természetes sűrűsödés</i>	158
<i>A sűrűsödés politikai, hatalmi háttere</i>	159
<i>A Központ kialakulása</i>	159
Pusztulási folyamatok	160
Továbbélési folyamatok	161
6. A SZÓRT TELEPHELYEK NÉPRAJZI ARCULATA	163
Időszakosan használt szállások	163
<i>Az oroszhegyiek varsági szállástartása</i>	163
<i>Varságiak varsági szálláshasználata – magános szénacsűrők</i>	170
<i>Varsági gazda szállása Küküllőtetőn</i>	171
<i>Két korondi család szállása Ásottúttetején</i>	172
Állandóan lakott hegyi tanyák	176
<i>Tanyai birtokok</i>	176
<i>Kerítések</i>	176
<i>Baromudvaros telekelrendezés</i>	177
<i>A telephely részei</i>	178
<i>Az épületek elhelyezésének, tájolásának szempontjai</i>	178
<i>A tanyai „bennvaló” épületei</i>	179
<i>Építés, építők</i>	181
<i>Épületek mozgatása, költöztetése</i>	182
<i>Víznyerés (patakok, források, kutak, sáncok)</i>	183
<i>Gyümölcsös-, virágos-, veteményes kertek</i>	185
<i>Szántók és kaszálók a tanya körül</i>	186
A tanyai telephelyek leírásai és ábrái	193
7. A HEGYI TANYÁK NÉPÉNEK KÖZÖSSÉGI KAPCSOLATAI	221
8. FÜGGELEK	226
RÖVIDÍTÉSEK	253
IRODALOM	255
VARSÁG ÉS OROSZHEGY AZ IRODALOMBAN	264
HELYNÉVMUTATÓ	265
A TANULMÁNY NÉPRAJZI RÉSZEINEK ADATKÖZLŐI	267
UTÓSZÓ	267

BÁRTH, JÁNOS
 VARSÁG, DIE SEKLER GEHÖFTSGEMEINDE
 (Inhalt)

1. EINIGE ZÜGE DES SIEDLUNGSETHNOGRAPHISCHEN BILDES	5
2. DIE MUTTERGEMEINDE VON VARSÁG: OROSZHEGY	12
Ein Dorf in Havasalja oder Hegyalja	12
Einige Fragenkreise der Geschichte von Oroszhegy bezüglich auf Varság	17
<i>Die Themen</i>	17
<i>Die Burg Tartód</i>	18
<i>Diafalva</i>	26
<i>Brunnen mit Heilkraft, Kapelle an der Dorfgrenze und die Tradition des</i>	
<i>Heiligen Ladislaus</i>	31
<i>Bevölkerung, Sprache, Kontinuität</i>	36
<i>Religion</i>	40
<i>Das Schicksal der Tifanen</i>	48
<i>Einige Elemente der selbstorganisierenden und ordnungsschaffenden</i>	
<i>Dorfgemeinschaft</i>	52
3. DIE VERGANGENHEIT DER ALMBENUTZUNG IM	
QUELLENGEBIET DER GROSSEN KOKEL	63
Die Almbesitzordnung	63
<i>Situation am Anfang des 20. Jh.</i>	63
<i>Almbesitztum im Szeklerland</i>	65
<i>Über den Begriff der Alm des Landes (Staatliche Alm)</i>	67
<i>Der Hotter und die Hotterprozesse von Oroszhegy</i>	72
<i>Ortsnamen in den Hotterprozessen</i>	77
Die Almbenutzung und die provisorischen Wirtschaftssiedlungen (szállás) in	
den Almen im 16-17. Jh.	81
<i>Der Begriff "szállás"</i>	81
<i>Der Hau</i>	86
<i>Die Almszállásen mit Heulager, Tierzucht und Acker</i>	88
<i>Parallelen mit der Tiefenbe. Die Universalität der Szállás-Erscheinung</i>	92
Die Almbenutzung und die provisorischen Wirtschaftssiedlungen (szállás) in	
den Almen im 18-19. Jh.	93
<i>Quellen und Lehren</i>	93
<i>Verbindungsglieder aus dem 18. Jh.</i>	95
<i>Almbenutzung und Szállásbetrieb der Gemeinde Oroszhegy im Gebiet von</i>	
<i>Varság</i>	96
<i>Ausblick</i>	102
4. SELBSTORGANISIERUNG UND GESELLSCHAFTSBILDUNG	
DER ALMBEVÖLKERUNG VON OROSZHEGY - DIE ENTSTEHUNG	
DER GEMEINDE VARSÁG	107
Die Almbevölkerung	107
Kulturelle Selbstfindung - die Almschulen	118
Die Entstehung der selbständigen Kirchengemeinde	122

<i>Glocke, Glockenstuhl</i>	122
<i>Friedhöfe</i>	124
<i>Pfarrhaus, Priester, Kirchengebäude, Gemeindeorganisation</i>	126
Die selbständige Gemeinde	138
<i>Die Metamorphose des Ortsnamens Varság und des Varság-Begriffes</i>	138
<i>Der Vorgang der Entstehung der selbständigen Verwaltung</i>	139
<i>Sichtbare und unsichtbare Merkmale der Selbständigkeit der Gemeinde</i>	142
5. VARSÁG, EINE STREUGEMEINDE IM GEBIRGE	145
Die Zahl der Einzelgehöfte (<i>tanya</i>)	145
Die Faktoren der Vermehrung der Einzelgehöfte	154
Einige Besonderheiten des <i>Tanya</i> -Netzes	155
Gruppierungsvorgänge	158
<i>Natürliche Gruppierung</i>	158
<i>Politischer und herrschaftlicher Hintergrund der Gehöftgruppierung</i>	159
<i>Die Entstehung des Zentrums (ung: Központ)</i>	159
Verfallensvorgänge	162
Weiterlebensvorgänge	161
6. DAS ETHNOGRAPHISCHE GESICHT DER STREUGEHÖFTEN	163
Die provisorisch benutzten <i>Szálláse</i>	163
<i>Die Szállás-Betriebe der Oroszhegyer in Varság</i>	163
<i>Szállás-Benutzung der Varságer Bevölkerung in Varság - einzelne Heuscheunen</i>	170
<i>Szállás eines Varságer Bauern in Küküllötető</i>	171
<i>Szállás zweier Koronder Familien in Ásottúteteje</i>	172
Dauernd bewohnte <i>Tanya</i> -Gehöfte im Gebirge	176
<i>Tanya-Besitz</i>	176
<i>Zäune, Abgrenzung</i>	176
<i>Innere Ordnung des Grundstückes (ung: Baromudvar)</i>	177
<i>Teile des Gehöfte</i>	177
<i>Aspekte der Plazierung und Orientierung der verschiedenen Gebäuden</i>	178
<i>Die Gebäude des Tanya-Gehöftes (ung: bennvaló)</i>	179
<i>Bau und Bauarbeit</i>	181
<i>Das Bewegen und Übersiedlung der Gebäude</i>	182
<i>Wassergewinnung (Bäche, Quellen, Brunnen, Grabe)</i>	183
<i>Obst-, Blumen-, Gemüsegärten</i>	185
<i>Ackerfeld und Wiese in der Umgebung des Tanya-Gehöftes</i>	186
Beschreibungen und Abbildungen über <i>Tanya</i> -Betriebe	193
7. GEMEINSCHAFTSKONTAKTE IN DEN BERGGEHÖFTEN	221
8. ANHANG	226
ABKÜRZUNGEN	253
LITERATURVERZEICHNIS	255
VARSÁG UND OROSZHEGY IN DER FACHLITERATUR	264
ORTSNAHMENVERZEUGNIS	265
GEWÄHRSLUTE DER ETHNOGRAPHISCHEN TEILE DER STUDIE	267
NACHTWORT	267

Nyomás és kötés:
Agapé, Ferences Nyomda és Könyvkiadó Kft.
6725 Szeged, Mátyás tér 26.
Email: agape@tizsanet.hu
Megjelent 300 példányban.